

Savjetovanje: starost i starenje - izazov današnjice

Makarska, 6-8. prosinca 1995.

U organizaciji Ministarstva rada i socijalne skrbi Republike Hrvatske, a pod pokroviteljstvom predsjednika Republike, u Makarskoj je od 6. do 8. prosinca 1995. održano savjetovanje pod nazivom *Starost i starenje - izazov današnjice*. Kao što se već iz naziva može vidjeti, savjetovanje je bilo posvećeno problematici svekolikog življenja starih osoba u Republici Hrvatskoj. Savjetovanjem je obuhvaćeno nekoliko različitih tematskih cjelina koje su trebale pridonijeti cjelovitom uvidu u problematiku starih ljudi u Hrvatskoj i odgovoriti na aktualna pitanja vezana uz skrb o starima.

Glavne tematske cjeline savjetovanja obuhvatile su:

1. demografske probleme starenja u Republici Hrvatskoj,
2. zaštitu starijih osoba u zakonodavstvu,
3. socijalnu, zdravstvenu i drugu organiziranu skrb o starijim osobama (institucionalni smještaj, izvaninstitucionalne oblike skrbi, materijalno zbrinjavanje starijih osoba i dr.),
4. iseljeno i prognano starije stanovništvo (mogućnosti i problemi povratka starijeg domicilnog stanovništva iz inozemstva, zbrinjavanje starijih prognanika).

Na savjetovanje je pozvan veliki broj stručnjaka iz različitih područja skrbi o starima. Među više od tristo sudionika savjetovanja nalazili su se predstavnici centara za socijalni rad, domova umirovljenika, fakulteta i instituta, humanitarnih organizacija te drugih institucija.

Cijeli program savjetovanja održan je u makarskim hotelima "Dalmacija" i "Meteor".

Savjetovanje je programski bilo podijeljeno u dva dijela. Prvi dio bio je namijenjen plenarnim izlaganjima koja su trebala poslužiti kao svojevrsan uvod, pa i presjek svega onoga što je u drugom dijelu bilo prezentirano radom u radionicama. Održano je ukupno jedanaest plenarnih izlaganja, a u osam radionica prezentirano je daljnjih pedeset i pet radova.

Plenarna izlaganja odabrana su na osnovi kvalitete radova koji pokrivaju određeno po-

dručje te su tako njima dani temelji za daljnje rasprave iz područja demografije, socijalne politike, prava, socijalnog rada, psihologije, medicine i područja humanitarnog rada.

Osvrnimo se ukratko na sadržaj spomenutih izlaganja.

Plenarni dio počeo je izlaganjem prof. dr. Marine Ajduković s Pravnog fakulteta u Zagrebu - Studijskog centra za socijalni rad. U izlaganju pod nazivom *Društvena skrb o starijim osobama: izazov 21. stoljeća* autorica se osvrnula na probleme starenja u svijetu i aktualno stanje u Hrvatskoj. Iznneseni su zabrinjavajući podaci o rastu udjela starijih osoba u svijetu, i to i u razvijenim i u nerazvijenim zemljama. Hrvatska, koja s udjelom od 13,1 posto osoba starijih od 65 godina također spada među demografski stare zemlje, suočena je po mišljenju autorice s "izazovom osmišljavanja razvoja u skladu s takvom demografskom slikom". Autorica je u svom izlaganju upozorila na čimbenik razvoja društvene politike prema starima preko utjecaja starenja pučanstva na društvene odnose u obitelji i ponajprije u djelovanju ustanova i služba socijalne skrbi. U izlaganju su dotaknuti neki elementi izvora i posljedica viktimizacije u starijoj životnoj dobi, a autorica je iznijela i niz konkretnih prijedloga razvoja strategije unapređivanja kvalitete života u starijoj životnoj dobi u Hrvatskoj na temelju nekih iskustava iz zemalja razvijenog svijeta. Razdiobom mjera na razini primarne, sekundarne i tercijarne prevencije, koje su inače poznate na drugim područjima, autorica je prikazala moguće konkretne aktivnosti na planu skrbi za starije osobe.

Sljedeće izlaganje pod nazivom *Uzroci i posljedice demografskog starenja u Republici Hrvatskoj* autora mr. Anđelka Akrapa s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu imalo je svrhu, prema riječima autora, "egzaktnom demografsko-statističkom analizom ustanoviti za razvoj hrvatskog stanovništva temeljne čimbenike koji su pridonijeli izrazito nepovoljnim općim i strukturnim demografskim pojavama i procesima". Autor je u izlaganju prikazao razvoj i aktualnu situaciju demografske slike Hrvatske

analizom prirodnog kretanja stanovništva te naznačio neke od temeljnih demografsko-de stabilizacijskih čimbenika (forsirana industrijalizacija, ratovi, dobno-spolni sastav stanovništva). U izlaganju je ukazano na glavne negativne posljedice demografskog starenja koje se očituju u otežanom financiranju socijalnih programa, povećanju pritiska na mirovinsko osiguranje, na sustav zdravstvene brige, povećanje poreza i dr.

Prof. dr. Vlado Puljiz s Pravnog fakulteta u Zagrebu - Studijskog centra za socijalni rad, govorio je o *socijalnoj sigurnosti starijih ljudi*. U svom izlaganju autor je upozorio na kritično stanje u socijalnoj sigurnosti starih ljudi u mnogim zemljama. Uz prikaz nekih demografskih pokazatelja u svijetu i u Hrvatskoj te trendova rasta starijeg stanovništva u svijetu, autor je iznio i zanimljiv prikaz porasta socijalnih troškova za stare ljude u različitim zemljama svijeta te u Hrvatskoj. Nadalje, upozorio je na široko prisutnu krizu sustava mirovinskog osiguranja i na nužnost korjenitih reformi sustava javnih mirovina. Autor je u svojem izlaganju iznio i neke od uzroka krize mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj, koje je podijelio na opće (starenje hrvatskog pučanstva, "sazrijevanje mirovinskog sustava", smanjeno zapošljavanje itd.) i specifične (neuplaćivanje doprinosa od aktivnih osiguranika, neka mirovinska davanja nisu obuhvaćena doprinosima itd.). U izlaganju je istaknuta potreba i nužnost reforme sustava mirovina i socijalnog osiguranja starijih ljudi u Hrvatskoj te iznijeto mišljenje da se ona treba sastojati u "kombinaciji raznih vrsta mirovina i izvora prihoda".

Izlaganjem na temu *Nužnost i realne mogućnosti reforme mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj* autor mr. Ante Škembar iz Republičkog fonda MIO iznio je glavne odrednice nastojanja na planu uravnoteženja mirovinskog sustava Hrvatske u odnosu prema ekonomskom rastu. Uz prikaz osnovnih obilježja sadašnjeg hrvatskog mirovinskog sustava i bitnih pitanja njegove reforme autor je dao i naznake novog sustava mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj. On bi se, prema autorovim riječima, trebao sastojati od tri razine: "od javnog mirovinskog sustava na temelju generacijske solidarnosti, od obveznoga mirovinskog sustava kapitalizirane individualne štednje i dobro-

voljnoga individualnog kapitaliziranja štednje za mirovine". Uz niz drugih mjera na planu reforme mirovinskog sustava autor se osobito pozabavio analizom prednosti i nedostataka pojedinih modela financiranja mirovinskog sustava.

Slijedilo je izlaganje načelnice Odjela upravnopravnih poslova u Sektoru socijalne skrbi Ministarstva rada i socijalne skrbi Nikice Franić pod naslovom *Prikaz ustrojstva ustanova socijalne skrbi po Nacrtu prijedloga zakona o socijalnoj skrbi s posebnim osvrtom na institucionalnu skrb starih i nemoćnih osoba*. Autorica je u svom izlaganju prikazala "budući ustroj ustanova socijalne skrbi - institucionalne skrbi, kao i zakonom dana alternativna rješenja glede obavljanja institucionalne skrbi". U izlaganju su izneseni prijedlozi i u Nacrtu zakona o socijalnoj skrbi postojeća rješenja o ustrojstvu djelatnosti socijalne skrbi. Spomenute su glavne novine koje taj nacrt zakona predviđa na planu potencijalnih formalno-pravnih osnivača i nosilaca ustanova socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj, njihove djelatnosti i financiranja. Posebno su naznačene relevantne novine na planu skrbi o starim i nemoćnim osobama te kao osobito važna novina zakonsko priznavanje prava (a ne samo mogućnosti) na institucionalnu skrb za stare i nemoćne kojima je zbog trajnih zdravstvenih promjena potrebna stalna pomoć i njega druge osobe, a ne mogu je ostvariti od članova svoje obitelji ili na drugoj osnovi.

Mr. Nino Žganec s Pravnog fakulteta u Zagrebu - Studijskog centra za socijalni rad, izložio je rad pod naslovom *Značaj socijalnih mreža za socijalni rad sa starima*. U svom izlaganju autor je iznio glavne elemente djelatnosti socijalnih radnika na planu pomoći starima u okviru tzv. treće metode socijalnog rada odnosno socijalnog rada u organiziranju zajednice. Uz prikaz teorija socijalnih mreža i njihova značenja za socijalni rad sa starima autor je iznio i niz sasvim konkretnih čimbenika koji utječu na njihovo stvaranje i održavanje funkcioniranja (vrijeme, postojanost lokalne zajednice, preglednost zajednice, različitost starijih, spolnih i obiteljskih skupina, slobodni prostor). Uz navedeno u izlaganju su naznačene i moguće uloge socijalnog radnika pri

pomaganju starijim osobama (motivacijska, organizatorska, analitička, dijagnostička i dr.).

Rad pod naslovom *Stanje i perspektive zaštite zdravlja starijih ljudi u Hrvatskoj* iznijela je mr. sc. dr. med. Spomenka Tomek-Roksandić. U svojem izlaganju autorica je istaknula potrebu proširenja biomedicinskog pristupa zaštite zdravlja starijih ljudi javnozdravstvenim pristupom. U izlaganju su prikazani stanje i izgledi javnozdravstvenih čimbenika zaštite zdravlja starijih ljudi te istaknuta potreba za primjerenijom koordinacijom zdravstvene i socijalne skrbi u zaštiti zdravlja starijih ljudi. Uz pregled najčešćih uzroka smrti starih ljudi u Hrvatskoj autorica je iznijela i neke konkretne spoznaje o najvažnijim zdravstvenim mjerama u zaštiti zdravlja starijih ljudi na osnovama javnozdravstvenog pristupa (obiteljski liječnik, podizanje kvalitete primarne zdravstvene zaštite i dr.). Autorica je iznijela i potrebu trajne evaluacije provedbe programa zaštite zdravlja s ciljem "ocjene dostignuća u zaštiti zdravlja starijih ljudi i primjerenosti sredstava i racionalnost njihove potrošnje".

Rad doc. dr. Mladena Havelke pod naslovom *Povratak starijih prognanika* izložila je mr. Jasminka Despot-Lučanin. U izlaganju je razmatrana aktualna situacija glede stvarnih mogućnosti i nužnih aktivnosti potrebnih za vraćanje starijih prognanika na novooslobodena područja Republike Hrvatske. Po mišljenju autora upravo bi stariji ljudi trebali predstavljati jezgru povratnika budući da je još uvijek, uslijed niza objektivnih razloga, teško očekivati masovan povratak mladih dobnih skupina stanovništva (stan, zaposlenje itd.). Kao glavni razlozi takvom shvaćanju istaknuti su: jača motivacija starijih osoba za povratak, manje mogućnosti ostanka i snalaženja starijih u mjestima progonstva, želja da se zadnji dani života provedu u mjestu gdje su proveli najveći dio života, manja raznolikost potreba od mladih, jači osjećaj pripadnosti prijašnjoj zajednici itd. U izlaganju je također istaknuta potreba stvaranja potrebnih uvjeta za povratak i mladih dobnih skupina stanovništva budući da je trajna normalizacija svekolikog življenja zamisliva jedino u zajedničkom povratku.

Slijedilo je izlaganje Ivana Šarića, zaposlenog pri njemačkom Caritasu, na temu *Iseljeno i*

prognano starije stanovništvo (mogućnosti i problemi povratka starijeg domicilnog stanovništva iz inozemstva). Ovo zanimljivo izlaganje pružilo je sudionicima savjetovanja solidan uvid u različite društvene i političke čimbenike migracija te u neke socio-kulturne datosti u usporedbi domovina - Njemačka. Autor je tijekom izlaganja iznio osnovne statističke pokazatelje o broju naših iseljenika u Njemačkoj te prikazao neke od mogućih razloga boravka naših ljudi u stranoj zemlji. Osobit naglasak u izlaganju dan je temi integracije naših iseljenika u njemačko društvo te problemima vezanim uz taj proces. Autor je posebno istaknuo probleme s kojima se susreće prvi doseljenički naraštaj "koji se nikad nije uklopio u njemačko društvo, sanjao o povratku, a koji neki nikad neće doživjeti". Uz prikaz stanja autor je naveo i niz konkretnih prijedloga glede pomoći u procesu povratka starijih iseljenika pa tako npr. predlaže stvaranje primjerenih državnih ustanova koje će isključivo skrbiti za starije osobe, fleksibilniju politiku dodjele mirovina za starije iseljenike, utemeljenje statistike pomoći starijim osobama. Osim toga autor smatra da bi u procesu povratka starijih iseljenih osoba iz Njemačke trebalo ostvariti solidnu suradnju između stručnjaka u domovini i onih koji na području skrbi o starima rade u inozemstvu (primjerice hrvatski socijalni radnici u Njemačkoj).

Dr. Gojko Bežovan s Pravnog fakulteta u Zagrebu - Studijskog centra za socijalni rad, svoje je izlaganje posvetio *problemima stanovanja starijih osoba*. Kako je istaknuo, cilj mu je bio da izlaganjem "pokaže utjecaj demografskog čimbenika - starenja populacije - na stambeno tržište". Autor je u izlaganju razmotrio neke čimbenike koji utječu na položaj starijih osoba glede korištenja stambenog prostora. Iznijeto je tako stajalište da su "za položaj starčakog kućanstva koje teško podmiruje stambene potrebe ključna tri elementa: ekonomski izvori, stambeni položaj te tip kućanstva". Uz kratak prikaz postojećih programa za podmirenje stambenih potreba starijih koji u razvijenim zemljama imaju dugu tradiciju istaknuti su i problemi s kojima se na tom području susreću zemlje u tranziciji. Na kraju je iznijet presjek situacije koja je na području stanovanja prisutna u Hrvatskoj te su dani konkretni prijedlozi

koje bi Vlada trebala poduzeti kako bi se počeli sustavno rješavati stambeni problemi starijih osoba (orijentacija smještaja starijih u stanove, a ne u institucije, poticanje privatizacije u smještaju starijih osoba u ustanove itd.).

Posljednje plenarno izlaganje iznio je p. Antun Cvek, osnivač i voditelj humanitarne udruge "Kap dobrote". U vrlo kratkom izlaganju p. Cvek je istaknuo neka od iskustava koja su u radu sa starima i beskućnicima stečena u "Kapi dobrote". Osim toga autor je ukazao na neke od mogućnosti pružanja organizirane pomoći starijim osobama (razvoj telefonske službe pomoći starima, kućna pomoć i njega, pravna pomoć i sl.).

Nakon plenarnih izlaganja sudionici savjetovanja nastavili su rad po radionicama. Održano je ukupno osam tematskih radionica iz područja: zakonodavstva, socijalnog rada, zdravstva, kvalitete života u ustanovama, izvaninstitucionalnog socijalnog rada te radionica o problematici prognanika i migranata. Paralelno su djelovale po tri, a u zadnjem ciklusu dvije radionice na kojima su, uz izlagače radova i moderatore, sudjelovali sudionici zainteresirani za dotično područje. Posljednji dan savjetovanja bio je rezerviran za prijedloge izrade zaključaka savjetovanja koji će naknadno biti upotpunjeni i sistematizirani te predočeni široj javnosti.

Velik broj iznijetih radova te ogromna količina iskustava koja su razmijenjena između sudionika savjetovanja temelj su za davanje vi-

soke ocjene kako organizatoru savjetovanja tako i svim sudionicima.

Savjetovanje o starosti i starenju kao gorućem problemu Republike Hrvatske donijelo je brojna rješenja i preporuke za daljnje aktivnosti na ovom području interdisciplinarnog djelovanja. No isto tako na savjetovanju su otvorena i brojna pitanja na koja će tek trebati potražiti odgovor, kako u okvirima državno-pravne regulative ovog područja tako i na području konkretnog rada brojnih stručnjaka zainteresiranih za podizanje kvalitete življenja starijih osoba, ali i za poboljšanje ukupne demografske slike u Republici Hrvatskoj.

Na kraju treba spomenuti da je tijekom savjetovanja bio popraćen nizom kulturnih događanja, kao što je izložba radova korisnika ustanova socijalne skrbi za starije osobe, priredba koju su priredili korisnici domova te druga događanja manje vezana uz sam sadržaj savjetovanja, ali korisna i zanimljiva za sudionike.

Svi radovi pristigli na ovo savjetovanje objavljeni su u zborniku radova izašlim pod nazivom koje je nosilo cijelo savjetovanje. Uz pohvalu organizatorima na uspjehu u ukupnoj organizaciji savjetovanja treba istaknuti i određene propuste u koncepciji zbornika koji bi uz manje redakcijske zahvate zasigurno znatno dobio na kvaliteti i preglednosti prezentiranog materijala.

Nino Žganec